

चतुर्थसत्रार्थम्	DSCC 28	भारतीयसंस्कृतिः			
	पाठ्यग्रन्थौ – 1. भारतस्य सांस्कृतिकनिधिः – डॉ. रामजी उपाध्याय, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी, 2006 2. संस्कृतसाहित्यस्येतिहासः – रामचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा, वाराणसी, 1970				
	उद्देश्यम् – समग्रजगति भारतस्य प्रतिष्ठायै भारतीयसंस्कृते मौलिकग्रन्थानां ज्ञानं छात्राणां भवेदिति अस्ति उद्देश्यम् ।				
	1. भारतीयसंस्कृतेः संक्षिप्तपरिचयः		1	1	16-20
	2. भारतीयसंस्कृतेः स्रोतानां वेदधर्मशास्त्रोपनिषद्पुराणरामायणमहाभारतादीनां परिचयात्मकं ज्ञानम्		1	1	16-20
	3. हिन्दुसंस्काराः, आश्रमव्यवस्था, पञ्चमहायज्ञाः, शुद्धिश्च		1	1	16-20
	4. श्राद्धम्, अशौचम्, प्रायश्चित्तम्		1	1	16-20
आधारग्रन्थाः – 1. भारतस्य सांस्कृतिकनिधिः – डॉ. रामजी उपाध्याय, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी, 2006 2. संस्कृतसाहित्यस्येतिहासः – रामचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी, 1970 3. निर्णयसिन्धुः – श्रीकमलाकरभट्टप्रणीतो (तृतीयपरिच्छेदः) चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, 1991 4. याज्ञवल्क्यस्मृतिः – (मिताक्षरासहिता) डॉ. उमेशचन्द्र पाण्डेय, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी । 5. भगवन्तभास्करः – नीलकण्ठभट्टः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी, 2010 6. सम्बन्धविवेकः – शूलपाणिप्रणीतः, सम्पादकः प्रो. रामकृष्णपाण्डेयः परमहंसः, गंगानाथ झा परिसरः, प्रयागराजः ।					
फलितांशः – छात्राः प्राचीनभारतीयसंस्कृतिं प्रति रूचिपूर्णाः भविष्यन्ति। संस्कारान् प्रति जागरूकाः भविष्यन्ति। प्राचीनभारतीयवर्णाश्रमव्यवस्थां विचार्य साम्प्रतिकव्यवस्थायाः समस्यानां निराकरणे जागरूकाः स्युः।					

	भारतीयसंस्कृतेः परम्परायाः ज्ञानेन विश्वपरम्परया सह मतसन्तुलनेन साकं वैज्ञानिकतत्त्वानामन्वेषणं कर्तुं छात्राः प्रभवेयुः ।
	पाठ्यक्रम अध्ययन की योग्यता –आचार्य तृतीय सत्रार्द्ध
	पाठ्यक्रम की शिक्षा प्रविधि (बोधन प्रक्रिया) –व्याख्यानविधि, दण्डान्वयविधि, खण्डान्वयविधि,मूल्याङ्कनविधि ।
	सङ्गति –पूर्ववर्ती पाठ्यांश भरतीयसम्प्रदायों के विशेषज्ञान का परवर्ती पाठ्यांश भारतीयसंस्कृति के इतिहास से अन्तः सम्बन्ध है ।
	परीक्षा का माध्यम (भाषा) –संस्कृत
	परीक्षा प्रणाली –सैद्धान्तिक, प्रायोगिक
	मूल्यांकन प्रक्रिया –आन्तरिक प्रक्रिया (लिखित,मौखिक) बाह्यप्रक्रिया (लिखित,प्रायोगिक)
	प्रारूप प्रश्न पत्र– विश्वविद्यालय के नियमानुसार खण्ड (क) अतिलघूत्तरीय (ख) लघूत्तरीय (ग) दीर्घोत्तरीयप्रश्न
DSCC 29	मीमांसाधिकरणानि
	पाठ्यग्रन्थः –जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः – माधवाचार्यप्रणीतः , चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
	प्रस्तावना –“यागादिरेव धर्मः” इति यागविधानकर्मणि देवतोद्देश्येन विधीयमानानि कर्माणि धर्मरेव ज्ञायते । मीमांसा न्यायेन द्रव्यफलविशेषः स्वर्गकामौ इति । अत्र श्रुतिस्मृतिप्रतिपादितेषु विषयेषु मीमांसान्यायेन विषया विवेचनं प्रमुखमुद्देश्यमस्ति । धर्मप्रतिपादकं शास्त्रं धर्मशास्त्रम् । “अथातो धर्मजिज्ञासा” इति महर्षिजैमिनिना प्रथमसूत्रं सूत्रितम् । धर्मलक्षणार्थं धर्मलक्षणप्रामाण्याधिकरणं माधवाचार्येणाधिकृतम् ।
	उद्देश्यम् – कालमाधव- दायभाग- व्यवहारभाग- निर्णयसिन्धु- दत्तकमीमांसादिषु निबन्धग्रन्थेषु , सूत्रस्मृतिग्रन्थेषु च मीमांसाधिकरणानां विवेचनं क्रियते ।

तेषां सम्यग् ज्ञानार्थमधिकरणानाम् अध्ययनं परमावश्यकम् ।			
1. धर्मलक्षणप्रामाण्याधिकरणम्, अर्थवादाधिकरणम्, स्मृत्याधिकरणम्, विरोधाधिकरणम्, आचारप्रामाण्याधिकरणम्	1	1	16-20
2. ज्योतिरधिकरणम्, आमिक्षाधिकरणम्, यावज्जीवाधिकरणम्, वाक्यभेदाधिकरणम्, कर्मभेदाधिकरणम्, वैश्वदेवाधिकरणम्	1	1	16-20
3. अपूर्वाधिकरणम्, रथकाराधिकरणम्, यागहोमादीनां स्वरूपाधिकरणम्,	1	1	16-20
4. वैश्वानराधिकरणम्, रात्रिसत्राधिकरणम्			
5. ग्रहैकत्वाधिकरणम्, होलाकाधिकरणम्, बलाबलाधिकरणम्, विश्वजिद्धिकरणम्, वाजपेयाधिकरणम्	1	1	16-20
आधारग्रन्थाः-			
1. मीमांसान्यायप्रकाशः – आपदेवप्रणीतः, डॉ. राधेश्याम चतुर्वेदी, चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणसी, 2002			
2. जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः (माधवाचार्यकृतः) प्रो. किशोरचन्द्रमहापात्रः, ओडिशा			
3. जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः – माधवाचार्यप्रणीतः, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी			
4. मीमांसापरिभाषा – श्रीकृष्णयज्वप्रणीता, हिन्दीव्याख्यादिसहिता, गंगाधर मिश्र मैथिल, चौखम्बा पब्लिशर्स, वाराणसी			
5. लघुजैमिनीयन्यायमाला – डॉ. कृष्णशर्मा, जयपुर			
फलतांशः – मीमांसाधिकरणानां ज्ञानेन धर्मशास्त्रीयविषयाणां सप्रसङ्गमवबोधनं सरलं जायते सहैव धर्मशास्त्रीयविषयाणां तर्कमूलकमन्वेषणाय ज्ञानं जायते ।			
पाठ्यक्रम अध्ययन की योग्यता – आचार्य तृतीय सत्रार्द्ध			
पाठ्यक्रम की शिक्षा प्रविधि (बोधन प्रक्रिया) – व्याख्यानविधि, दण्डान्वयविधि, खण्डान्वयविधि, मूल्याङ्कनविधि ।			

		<p>सङ्गति—पूर्ववर्ती पाठ्यांश भारतीयसंस्कृति के विशेषज्ञान का परवर्ती पाठ्यांश मीमांसाधिकरणों से अन्तः सम्बन्ध है।</p>
		<p>परीक्षा का माध्यम (भाषा) -संस्कृत</p>
		<p>परीक्षा प्रणाली—सैद्धान्तिक, प्रायोगिक</p>
		<p>मूल्यांकन प्रक्रिया—आन्तरिक प्रक्रिया (लिखित,मौखिक) बाह्यप्रक्रिया (लिखित,प्रायोगिक)</p>
		<p>प्रारूप प्रश्न पत्र— विश्वविद्यालय के नियमानुसार</p> <p>खण्ड (क) अतिलघूत्तरीय</p> <p>(ख) लघूत्तरीय</p> <p>(ग) दीर्घोत्तरीयप्रश्न</p>

DSCC

30

भारतीयसंविधानम्

पाठ्यग्रन्थः - भारतीयसंविधानम्-(क) पाण्डुरङ्ग वामन काणे ,मुंबई, (ख). तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी, धर्मकोशस्य प्रधानसंपादकः (ग).डॉ.मङ्गलदेवशास्त्री, बनारस (घ) श्री के. वालसुब्रह्मण्यं अय्यर, माद्रास्

प्रस्तावना—“धर्मशास्त्रविचाराणां सारासारविवेचनम् । यत्राधिक्रियते स्थाने धर्माधिकरणं हि तत् ” इत्युक्त्या धर्माधिकरणम् भवति प्राचीनभारतीयसंविधानम् । कालानुसारं नियमस्य परिवर्तनात् 1950, Jan 26 तारिखायां भारतस्य नूतनसंविधानम् आरब्धम् ।

उद्देश्यम् — भारतीयसंविधानस्याध्ययनेन नवीननियमानां ज्ञानेन सह प्राचीननियमानां मतसंतुलनं छात्राः कुर्युरिति उद्देश्यम् ।

1. भारतीयसंविधानस्य संक्षिप्तेतिहासः , संविधाननिर्माणसमितिः, संविधानस्य संस्कृतभाषान्तरसमितिः	1	1	16-20
2. भारतीयसंविधानस्यानुच्छेदाः , नागरिकत्वं, मौलिकाधिकाराः	1	1	16-20
3. संसद्, राष्ट्रपतेः विधायिन्यः शक्तयः, संघस्य न्यायपालिकाः	1	1	16-20
4. भारतीयराज्यानि, निर्वाचनानि, राजभाषा , प्रादेशिकभाषा, न्यायालयादीनां भाषा, संविधानसंशोधनम्	1	1	16-20

सन्दर्भग्रन्थाः—

- 1.Mullas Hindu Law, National Law Agency New Delhi
- 2.भारत का संविधान (Constitution of India) Pramod Agrawal Kumar, PrabhatPrakashan
3. प्राचीन भारतीय राज्यव्यवस्था – डॉ. उदयशंकरपाण्डेयः

फलतांशः – भारतीय संविधानस्याध्ययनेन छात्राणां सांविधानिकज्ञानं भवेयुः । येन छात्राः विधिशास्त्रे (Law) शोधकर्तुं प्रभवेयुः ।

पाठ्यक्रम अध्ययन की योग्यता –आचार्य तृतीय सत्रार्द्ध

पाठ्यक्रम की शिक्षा प्रविधि (बोधन प्रक्रिया)—व्याख्यानविधि, दण्डान्वयविधि, खण्डान्वयविधि, मूल्याङ्कनविधि ।

सङ्गति—पूर्ववर्ती पाठ्यांश मीमांसाधिकरणों के विधिशास्त्र के विशेषज्ञान का परवर्ती पाठ्यांश भारतीय संविधान से अन्तः सम्बन्ध है ।

		परीक्षा का माध्यम (भाषा) -संस्कृत
		परीक्षा प्रणाली-सैद्धान्तिक, प्रायोगिक
		मूल्यांकन प्रक्रिया-आन्तरिक प्रक्रिया (लिखित,मौखिक) बाह्यप्रक्रिया (लिखित,प्रायोगिक)
		प्रारूप प्रश्न पत्र- विश्वविद्यालय के नियमानुसार खण्ड (क) अतिलघूत्तरीय (ख) लघूत्तरीय (ग) दीर्घोत्तरीयप्रश्न